

ARRIF

Amrum (4t/m 5 juni 2019) (Gelopen afstand, 15 kilometer)

International

Afscheid van Hooge. In het wachtlokaaltje bij de haven raak ik in gesprek met een licht waanzinnige Duitse, die op zoek is naar ongerepte natuur waarin zich kabouters ophouden. Ze vindt dat ik er nogal bereisd uitzie. Dat compliment laat ik me graag aanleunen. Als ik dan, in m'n onschuld, nog aangeef dat Hooge misschien wel het mooiste is wat ik tot nog toe ben tegen gekomen langs de eindeloze waddenkust vanaf Camperduin, valt ze bijna in katzwijn. Ze verblijft er elk jaar drie maanden en wist altijd al dat het zoets als de hemel was. Maar om dat te horen uit de mond van een wereldreiziger. Unglaublich!

Over een grijze zee met miezige regen varen we naar Amrum. Hoe Duits kan een Waddeneiland zijn? Een flinke, hoge dijk opgetrokken uit basalt en beton met daarachter stevige en plumpe bouwwerken. Hotels vooral. Onvriendelijk, dat is het woord dat in me opkomt. Pompeus ook. Al kan het ook aan het weer liggen, dat niet uitnodigt tot vrolijke gedachten. De aankomst in de haven voelt als een overval. Niks geen paardentaxi's en kleinheid. Auto's, bussen, tourist informatie, fietsverhuur, hotels en winkels. Alles ten dienste van een grote stroom toeristen, Kurgasten die zuivere zilte zeelucht wensen en liefst ook wat zonneschijn. Nu, voor vandaag wordt dat laatste niks. Ook de camping hier is anders dan het weilandje te Hooge. Niks geen kwelder die open is naar alle kanten. Een stuk duin is als zodanig ingericht

en ik vind een plekje in een vochtige duinvallei en weet me omringd door watervogel en dwergzegge. Tevergeefs zoek ik naar rondbladig wintergroen. Het moet er staan, dat is zeker. Maar vindt het maar eens.

Amrum blijkt landschappelijk heel interessant te zijn. Langs de kust liggen uitgestrekte duincomplexen, die aan de binnenduinrand uitwijken over een pleistocene ondergrond van uitgelooft zand en ander materiaal. Daar vinden we uitgestrekte heidevelden en is ook nog wat schamele landbouw. Aan de wadkant worden deze opduikingen aangevreten door de zee en is een klifkust van soms een kleine tien meter hoog aanwezig.

Ik maak een rondje. Eerst maar het duin. Er mag niet te veel van de toeristen worden gevraagd, zo luidt hier de overtuiging. Om toch wandelen in het duin mogelijk te maken, is een uitgebreid netwerk van wandelpaden aangelegd. Over vele kilometers is, als een soort verheven plateau, een houten vlonder gerealiseerd van ongeveer een meter breed. Overal staan paaltjes met een locatie aanduiding en het 112 alarmnummer. Ook wordt er vermeld dat betreding van het pad "auf

eigene gefahr ist” en dat er in de winter niet gestrooid wordt. Aldus, en voorzien van het sacrament der stervenden, ga ik op pad. Het mooist is het schitterend brede strand met primaire duintjes en hoge stuivende duinen daar direct achter. Alles helderwit. Het strand zelf is winderig en verlaten. Honderden strandkorven wachten op beter weer.

Achter deze duinen ligt de overgangszone naar het pleistoceen met heel erg het karakter van oude duinen. Veel ervan is met naaldbos bedekt. Daar waar het open is, heb ik zicht op een kleurige korte vegetatie waarin nu soorten als echt walstro, Engels gras, duizendblad en hazenpootje. Ook stuit ik hier en daar op heideveldjes waar bonte kraaien rauw roepen.

Het Roode Klif

Voor de terugweg neem ik het pad aan de oostkant van het eiland dat direct langs de Waddenzee loopt. Het is een pracht want nauwelijks opgeleukt. Het voert me langs vergeten boerenland met schrale akkers vol graan en dun grasland. De lagere delen zijn nog zilt met de paarse gloed van bloeiend lamsoor. Het belangrijkste wellicht. Ik ben er alleen.

Ooit, in 1914 maakte Jac. P. Thijsse een beschrijving van zo'n soort klifkust en wel van het "beroemde Roode Klif" te Gaasterland: "Het Roode Klif is noch een Klif, noch rood, maar een groene heuvel, die naar de zeezijde zacht en naar de landzijde nog zachter glooit. ... In vroeger jaren is dat wel anders geweest, toen de zee nog ongehinderd den voet van den heuvel kon bespoelen. Toen brokkelde de kust hier steil af en de steile onbegroeide kant, bestaande uit roodachtige kleileem, blonk den zeeman ver over de baren tegen. Thans echter is er een beschuttende palen- en plankendam, die de kust voor verdere afslag behoedt." (Verkade album 'Langs de Zuiderzee'.)

Dan, zomaar, boven op een klif, tref ik een kruisbeeld voorzien van een tekst: "Uun Jesus as rau an frees" Google brengt uitkomst. We hebben te maken met de Böle Bonken Bank: De tekst is geschreven in het lokale dialect en betekent zoveel als: "in Jesus ist Ruhe und Frieden". Aan de voet van het kruisbeeld bevindt zich een soort kastje met daarin een boekje waar de toevallige passant z'n diepste zielenroerselen in kwijt kan. En dat gebeurt:

“Danke dass wir jedes Jahr wieder kommen können auf unsere Lieblingsinsel”

Helaas geen wonderbaarlijke genezingen en dan ook weggeworpen krukken en verlaten invalidenwagentjes. We moeten het doen met alledaagse en vooral nutteloze dankbaarheid:

“Ich danke liebe Gott für diese Insel.”

“Diesen Frieden in Jesus habe ich auch gefunden.”

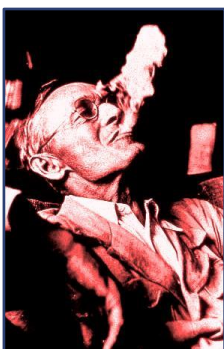
Waarvan akte.

Nije Mirdumer Klif

Dan bereik ik het dorpje Nebel, dat van een ongelooflijke popperigheid is. Vol met Hans en Grietje huizen omgeven door tuinen overdadig vol met rozen. Alles wil de indruk wekken van Gemütlichkeit und keine Sorgen. Daar komen wij natuurlijk niet voor. Gelukkig is er ook een kerkhof, met berichten vanuit het echte leven. Allereerst de graven van zeelui. Sommige gesierd met prachtige driemasters en met de wind vol in de zeilen. Mooier nog en in elk geval melancholischer is de wat losstaande hoek voor de “onbekannter Seeman”, het “Friedhof der Namenlosen”. Ook wel het “Friedhof der Heimatlosen” genoemd.

En natuurlijk zijn zij er, die gevallen zijn voor het vaderland tussen 1914 en 1918 en tussen 1939 en 1945. Rijen lang en die van de eerste wereldoorlog voorzien van de plek van hun verscheiden. Veel Frankrijk, maar ook – onbegrijpelijk genoeg – de Falklands en Turkije.

In de avond kom ik nog te spreken met Johannes, mijn buurman op de camping. Een oude hip van inmiddels 73. Elk jaar gaat ie voor een week of vier naar Amrum om na te denken. En dat lukt best. Gezamenlijk dwalen we af naar de jaren zeventig van de vorige eeuw en komen te spreken over het hippiedom en de Duitse literatuur die toen populair was: Hermann Hesse en diens Steppenwolf en Siddhartha. Als het begint te regenen beëindigen we de conversatie. In de ochtend sta ik vroeg op om de boot naar de vaste wal te nemen. Naast m'n tent, onder een steen tref ik nog een kaartje van Johannes: “Gute Morgen Theo, gute Reise! Johannes.”

De ingang van de begraafplaats 'der Heimatlosen' (staatlozen, ontheemden, onbekende zeemannen) in Nebel op Amrum. De begraafplaats is op initiatief van strandvoogd Kapitein Carl Jessen in 1905 aangelegd. De eerste begrafenis van een aangespoelde zeeman vond plaats op 23 augustus 1906, de laatste op 4 juni 1969.

schrijfmachine van Hermann Hesse

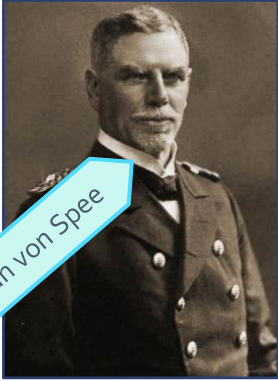
"a key for every character!"

Addendum:

"a proper Anglo Saxon breakfast"

Tijdens de Eerste Wereldoorlog vond op 8 december 1914 een zeeslag plaats tussen Groot-Brittannië en het Duitse Keizerrijk 'de slag bij de Falklands'.

Maximilian von Spee

De Duitse viceadmiraal graaf Maximilian von Spee had de Slag bij Coronel gewonnen. Op 4 november was hij voor vierentwintig uur in de neutrale haven Valparaíso in Chili binnengelopen om zijn munitievoorraad aan te vullen. Daarna zette hij koers naar het zuiden, rondde begin december Kaap Hoorn en stoomde op naar de Falklandeilanden om het Brits marinesteunpunt Stanley aan te vallen. Na de smadelijke nederlaag bij Coronel zwoer de bijna 73 jarige Britse admiraal John Arbuthnot 'Jack' Fisher, Baron of Kilverstone wraak. Hij liet een vloot eenheid onder bevel van viceadmiraal Sir Frederick Doveton Sturdee opstomen naar de Falklands met als opdracht de Duitse kruisers op te sporen en te onderscheppen. De Britse vloot eenheid telde twee moderne kruisers, HMS Invincible en HMS Inflexible. Sturdee had verder nog drie gepantserde kruisers HMS Carnarvon, Cornwall en Kent en twee lichte kruisers HMS Bristol en Glasgow en de hulpkruiser HMS Macedonia. De vloot eenheid was pas ter

plaats aangekomen en lag in de haven van Stanley, de hoofdstad van de Falklands, aangemeerd om opnieuw kolen te bunkeren.

Sir Frederick Charles Doveton Sturdee

REVANCHE!
duizend
bommen en
granaten!!!

De kruisers *Gneisenau* en *Nürnberg* kwamen om 9:00 uur nabij Stanley en de uitkijk van de *Gneisenau* zag de Britse kruisers liggen. Von Spee wist niet dat de schepen kolen aan het bunkeren waren. Als hij had aangevallen zouden de kruisers een gemakkelijk doelwit zijn geweest. Door een schip tot zinken te brengen had hij de havengeul voor de andere kruisers kunnen versperren. Toen opende het Britse HMS *Canopus* het vuur. Dit was een verouderd schip, nog zonder pantser. Het was bij hoogtij aan de grond gezet en moest de haven van Stanley beschermen. Zo kon het als een fort haar kanonnen afschieten, zonder hinder van de deining. Het lag beschut achter een helling. Von Spee wist niet wat er gebeurde, beval rechtsomkeert te maken en te vluchten naar het zuidoosten, pal tegen de wind in.

Als hij had kunnen naderen en schieten, dan had de slag misschien een ander verloop gekend. De *Kent* zette als eerste de achtervolging in. Sturdee gaf de kombuis bevel om een uitgebreid Engels ontbijt op te dienen. Hij wilde zijn bemanning aansterken voor de zware dag die hen te wachten stond. Rond 10 uur waren alle kruisers op volle stoom in de achtervolging. Von Spee had 24 km voorsprong. Rond 13 uur losten de Britten een schot aan bakboord van de *Leipzig*. Von Spee zag op zijn Zeiss-afstandsmeters, dat de Britten 25,5 knopen voeren terwijl hij maar 22,5 knopen haalde.

De Britten zouden hem dus inlopen voor de avond viel en hij op de duisternis kon hopen om te ontkomen. Omdat de vlucht dus geen zin had, besloot hij te vechten. Hij wierp om 13:20 uur alleen zijn twee zware kruisers in de slag, om zo ten minste aan zijn drie lichte kruisers uitzicht op redding te bieden. Von Spee had acht 210 mm kanonnen, terwijl de Britse kruisers elk acht 305 mm kanonnen hadden. Dit wil zeggen, dat de Britten zijn pantser konden doorboren van een

afstand waarop zijn vuur zou afketsen op hun pantsers.

Scharnhorst

Het vlaggenschip *Scharnhorst* werd om 16:04 uur zwaar getroffen en verging om 16:17 uur met man en muis. Alle opvarenden verdronken, waaronder ook admiraal graaf Von Spee en zijn beide zonen. In totaal overleefden 2200 Duitse zeelui de slag niet.

The Full English

(Ontleend aan Wikipedia)